

می‌گفت: «ما در این مراسم عزاداری به‌عنوان سیاهی‌لشکر نمی‌آییم؛ بلکه هدف ما این است که جلسه عزاداری امام حسین علیه السلام رونق پیدا کند و لشکر سیدالشهدا علیه السلام بیشتر شود.» این جمله نشان می‌دهد که حضور ایشان در عزاداری‌ها نه‌تنها یک حضور ظاهری؛ بلکه حضور با هدف و نیت خاص بوده است.

علاوه بر این، علامه طباطبایی در مسیر سیر و سلوک عرفانی تأکید داشت که برای رسیدن به قرب الهی و درک مقام‌های عرفانی، دو راه بیشتر وجود ندارد: یکی حرم امام حسین علیه السلام و دیگری روضه امام حسین علیه السلام. این تأکید نشان‌دهنده اهمیت ویژه‌ای است که ایشان برای مراسم عزاداری و توسل به امام حسین علیه السلام قائل بودند.

- آیت‌الله‌العظمیٰ مرعشی نجفی^(ره)**

مرحوم حضرت آیت‌الله مرعشی نجفی^(ره) نیز در کنار امام خمینی علیه السلام که با ایشان هم‌اتاق و هم‌حجره بوده، در دوران جوانی با ایشان در مجالس عزاداری شرکت می‌کرد. ایشان در خاطرات خود گفته‌اند که در شب عاشورا تا صبح، روضه‌خوانی و در کنار امام خمینی علیه السلام گریه می‌کردند. این خاطره نه‌تنها به رابطه عاطفی و معنوی ایشان با امام خمینی علیه السلام اشاره دارد؛ بلکه عمق ارادت ایشان به سیدالشهدا علیه السلام و عزاداری‌های ایشان را نشان می‌دهد.

علاوه بر این، آیت‌الله مرعشی نجفی^(ره) در وصیت‌نامه خود، از خانواده‌اش خواسته بود که در هنگام درگذشت وی، عمامه‌اش را باز کنند و در مراسم عزای سیدالشهدا علیه السلام شرکت کنند. همچنین، یکی از درخواست‌های ایشان این بود که دستمالی که در آن برای سیدالشهدا علیه السلام اشک ریخته‌اند، در قبرش دفن شود. این نشان‌دهنده عمق محبت و ارادت ایشان به امام حسین علیه السلام و عزاداری‌های مربوط به آن حضرت است.

- علامه امینی^(ره)**

مرحوم علامه امینی نیز در عزاداری‌ها حضور داشت و چنان تحت تأثیر مرثیه‌خوانی قرار می‌گرفت که صورتش سرخ می‌شد. ایشان چنان در عزاداری‌های سیدالشهدا غرق می‌شد که برخی از مداحان و منبری‌ها از خواندن روضه‌های داغ و مکشوف در حضور ایشان می‌ترسیدند. این برخورد نشان‌دهنده تأثیر عمیق این مراسم‌ها بر روح و دل ایشان بود.

- توصیه‌های آیت‌الله میرزا جوادآقای ملکی تبریزی و آیت‌الله کوهستانی^(ره)**

همچنین مرحوم میرزا جوادآقای ملکی تبریزی تأکید می‌کردند که در ماه محرم باید عزاداری امام حسین علیه السلام را رونق بخشید و همه باید در این مراسم‌ها حضور پیدا کنند. این توصیه‌ها نه‌تنها برای کسانی بود که در سطح علمی قرار داشتند؛ بلکه به همه مردم اعم از کوچک و بزرگ و زن و مرد توصیه می‌کردند که در عزای امام حسین علیه السلام شرکت کنند.

آیت‌الله کوهستانی نیز در شب‌های محرم به مردم توصیه می‌کرد که از تمام اقشار اجتماعی در عزای امام حسین علیه السلام حضور پیدا کنند و نشان دهند که این عزاداری تنها مخصوص گروه خاصی نیست؛ بلکه همه انسان‌ها باید در این مراسم‌ها حضور داشته باشند و در این شهادت‌خواهی شریک شوند.

- نتیجه‌گیری**

با توجه به سخنان این بزرگان، می‌توان گفت که مرثیه‌خوانی و مقتل‌خوانی در حوزه‌های علمیه نه‌تنها یک سنت مذهبی بلکه یک وظیفه دینی بوده است. علما و مراجع دینی با حضور در این مراسم‌ها و تشویق مردم به شرکت در آن‌ها، نشان دادند که عزاداری امام حسین علیه السلام از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و باید در تمام اقشار جامعه ترویج و گسترش یابد.

- نقش علما در احیای**

- مرثیه‌خوانی و مقتل‌خوانی سیدالشهدا علیه السلام**

در یکصد سال اخیر، علمای حوزه‌های علمیه نقش برجسته‌ای در احیای مرثیه‌خوانی، مقتل‌خوانی و عزاداری سیدالشهدا علیه السلام ایفا کرده‌اند. این تلاش‌ها نه‌تنها در برگزاری مراسم عزاداری بلکه در تألیف کتاب‌های مقتل و ایجاد فضایی معنوی برای نزدیک‌تر شدن به اهل بیت علیهم السلام بوده است.

- وصیت‌نامه‌های علما: تأکید بر عزاداری برای سیدالشهدا علیه السلام**

بسیاری از علما در وصیت‌نامه‌های خود به خانواده‌ها و فرزندان‌شان توصیه می‌کردند که هیچ‌گاه از عزاداری امام حسین علیه السلام غفلت نکنند. آیت‌الله محمد قانی^(ره) به فرزند خود سفارش می‌کرد که تا آخرین لقمه غذا، از برگزاری مجالس روضه در منزل غافل نشوند. همین‌طور مرحوم آیت‌الله مرعشی نجفی به خانواده‌اش توصیه می‌کرد که در شب‌های پنجشنبه و جمعه، مراسم عزاداری سیدالشهدا علیه السلام را فراموش نکنند.

- احیای مراسم عزاداری در خانه‌ها و اجتماعات عمومی**

علمای بزرگی همچون آیت‌الله ثبری بزرگ و آیت‌الله العظمی گلپایگانی^(ره) در ترویج عزاداری امام حسین علیه السلام نقش ویژه‌ای داشته‌اند. آیت‌الله گلپایگانی، علاوه بر احیای مراسم عزاداری امام صادق علیه السلام در قم، در ایام مختلف از جمله تاسوعا و عاشورا، مجالس عزای امام حسین علیه السلام را در خانه خود برگزار می‌کرد.

- حضرت امام خمینی^(ره) و نقش ایشان در عزاداری**

حضرت امام خمینی^(ره) نیز به‌عنوان پیشوای انقلاب اسلامی در رأس بزرگترین مراجع و علما، خود همواره در مراسم عزاداری سیدالشهدا علیه السلام شرکت می‌کرد و حتی بسیاری از مواقع، به‌نشانه تواضع، بر زمین می‌نشست. ایشان نه‌تنها در محافل عمومی بلکه در خانه خود نیز همیشه به اقامه عزای امام حسین علیه السلام می‌پرداختند.

- تأثیر علمای بزرگ در نوشتن و انتشار مقتل‌ها**

در کنار برگزاری مراسم عزاداری، بسیاری از علمای بزرگ حوزه‌های علمیه در تألیف و نگارش مقتل‌نامه‌های معتبر پیش‌تاز بودند. مرحوم شیخ عباس قمی^(ره) یکی از معروف‌ترین علمای مقتل‌نگار بود که کتاب «نفس‌المهموم» را در خصوص مصیبت سیدالشهدا علیه السلام نوشت. همچنین سید عبدالرزاق موسوی قرم و شیخ عبدالکریم حائری^(ره)، از دیگر علمای بزرگی هستند که در نوشتن مقتل‌های مختلف برای معصومین علیهم السلام تلاش کردند.

- نقش علما در نشر فرهنگ مرثیه‌خوانی و مقتل‌خوانی**

علمای بزرگی همچون آیت‌الله بروجردی^(ره) نیز در نشر فرهنگ مرثیه‌خوانی فعال بودند. ایشان خود گلی از خاک مزاران امام حسین علیه السلام برداشتند و آن را بر چشمان خود گذاشتند تا در روز چشم‌رهایی یابند. این اقدامات نشان‌دهنده جایگاه ویژه عزاداری برای امام حسین علیه السلام در زندگی علمی و روحی علمای برجسته است.

- نتیجه‌گیری: اهمیت عزاداری و مقتل‌خوانی در زندگی علمی علما**

تمام این شواهد نشان‌دهنده اهمیت ولای مرثیه‌خوانی، مقتل‌خوانی و اقامه عزای سیدالشهدا علیه السلام در زندگی علمای بزرگ است. این علما با برگزاری مراسم در خانه‌ها و مجالس عمومی، نوشتن مقتل‌های معتبر و تأکید بر اهمیت این سنت‌های مذهبی، نقشی بی‌بدیل در گسترش فرهنگ عاشورا ایفا کرده‌اند. امید است این تلاش‌های علمای دینی، به‌ویژه در یکصد سال اخیر، همچنان ادامه یابد و عزاداری برای سیدالشهدا علیه السلام در هر زمان و مکانی پررنگ‌تر از قبل برگزار شود.

ویرایش وتنظیم حمید کرمی

- نتیجه‌گیری**

در مجموع، علمای بزرگ از جمله مرحوم آیت‌الله شیخ عبدالکریم حائری، در کنار سایر اساتید و بزرگان حوزه‌ها، نقش اساسی در احیای عزاداری و مرثیه‌خوانی در یکصد سال اخیر ایفا کرده‌اند. علما با ایجاد انگیزه در میان مردم و تقویت مراکز علمی و دینی توانستند، عزاداری‌ها را در برابر فشارهای حکومت‌ها تقویت کنند و این سنت‌های فرهنگی و مذهبی را از خطر انحراف و نابودی نجات دهند.

- دعوت شیخ عبدالکریم حائری یدی^(ره) به ایران و اقامت در قم**

بعد از اینکه شیخ عبدالکریم حائری از عراق به اراک دعوت شد، علما از ایشان خواستند که برای احیای علوم دینی و مرجعیت مذهبی به قم بیاید. ایشان در سال ۱۲۹۱ شمسی به قم وارد و تا ۱۳۱۵ شمسی، مدت ۱۵ سال در قم به‌عنوان مرجع اعلم شیعه شناخته شد.

در این مدت، شیخ عبدالکریم نه‌تنها در تحکیم مرجعیت علمی و فقهی تأثیرگذار بود؛ بلکه در کنار تلاش‌های علمی، در عرصه‌های دینی و اجتماعی هم، نقش بزرگی ایفا کرد. ایشان در مقابل ممنوعیت عزاداری‌ها و محدودیت‌های فرهنگی که توسط حکومت رضاخان اعمال می‌شد، مقاومت کرد و با برگزاری جلسات عزاداری و تشویق مردم به توسل و مرثیه‌خوانی، این سنت‌ها را تقویت کرد. درحالی‌که حکومت تلاش می‌کرد، با ممنوعیت عزاداری‌ها، این سنت‌ها را کم‌رنگ کند، مرحوم شیخ عبدالکریم، همچنان جلسات عزاداری را در خانه و در محافل خصوصی برگزار می‌کرد.

- نقش علما در مبارزه با محدودیت‌ها**

همچنین باید توجه داشت که بسیاری از علمای بزرگ در این دوران، از جمله آیت‌الله شاه‌آبادی^(ره) (استاد عرفان و اخلاق امام خمینی^(ره))، نیز در برابر فشارهای حکومت پهلوی مقاومت کردند. ایشان در مسجد جامع بازار تهران، جلسات عزاداری برگزار می‌کرد و حتی در برخی مواقع با مأموران حکومت که برای جلوگیری از عزاداری‌ها می‌آمدند، مقابله می‌کرد.

- نقش علمای قبل از دوره رضاخان**

البته باید اشاره کرد که این روند مبارزه با محدودیت‌ها و تقویت عزاداری‌ها، مختص به دوره رضاخان نبوده و پیش از آن نیز، علما در کشورهای مختلف از جمله عراق و ایران در تقویت فرهنگ عزاداری نقش داشتند. برای مثال، شیخ مرتضی انصاری و شیخ جعفر شوشتری^(ره) در نجف اشرف، مجالس عزاداری برگزار می‌کردند. شیخ مرتضی انصاری حتی در برخی مواقع درس خود را تعطیل می‌کرد تا با شاگردان و طلاب به مجلس عزاداری شیخ جعفر شوشتری بروند و در مقتل‌خوانی و روضه‌خوانی مشارکت کنند. این حرکت‌ها نشان‌دهنده اهمیت عزاداری در میان علمای دینی و ارتباط عمیق آن با فقه و عرفان در تاریخ شیعه است.

- نتیجه‌گیری**

در مجموع، علما و مراجع دینی در یکصد سال اخیر با مقاومت در برابر محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های حکومتی، نقش اساسی در احیای عزاداری و مرثیه‌خوانی داشتند. آنها نه‌تنها در افزایش آگاهی مذهبی مردم نقش داشتند؛ بلکه با تشکیل جلسات عزاداری و تشویق مردم به شرکت در این مراسم‌ها، این سنت‌های دینی را از خطر انحراف و نابودی نجات دادند.

نقش علما در احیای عزاداری و مرثیه‌خوانی، تأثیر و اهمیت عزاداری امام حسین علیه السلام در زندگی این بزرگان به‌وضوح مشهود است. علما و مراجع دینی نه‌تنها خود در این مراسم‌ها شرکت می‌کردند؛ بلکه مردم را نیز به مشارکت فعال در این مراسم‌ها تشویق می‌نمودند.

- علامه طباطبایی^(ره)**

مرحوم علامه طباطبایی نیز از جمله شخصیت‌های بزرگ اسلامی است که در مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام حضور فعال داشت. ایشان

■ ویژه‌نامه حوزه صد ساله / ۵

ادامه از صفحه قبل

- تشویق و هدایت علما به صفویه**

علما و شخصیت‌های برجسته علمی در عصر صفویه نقش اساسی در تقویت عزاداری سیدالشهدا علیه السلام و تشویق مردم به پیاده‌روی به کربلا داشتند. که به برخی از این شخصیت‌ها اشاره می‌شود:

- شیخ بهایی^(ره)، یکی از بزرگترین علمای دوران صفویه که به شاه‌عباس و دربار صفوی توصیه می‌کرد که به عزاداری برای سیدالشهدا علیه السلام و تقویت مراسم‌های مذهبی توجه بیشتری داشته باشند.

- مقدس اردبیلی^(ره) که در حوزه‌های علمی و دینی تأثیر زیادی داشت و با توصیه‌هایش، توجه به عزاداری سیدالشهدا علیه السلام را افزایش داد.

- ملاصدرا، استرآبادی، میرداماد و مجلسی^(ره) (هم پدر و هم فرزند)، از دیگر علمای بزرگ بودند که به‌طور مداوم به تقویت عزاداری‌ها و شادابی مراسم مذهبی در دربار صفوی تأکید داشتند. این علما نه‌تنها در خطابه‌ها و نوشته‌های خود به اهمیت عزاداری اشاره می‌کردند؛ بلکه خود نیز در مراسم‌ها شرکت می‌کردند و به مردم توصیه می‌کردند که لباس سیاه بپوشند و در خانه‌های خود مجالس عزاداری برگزار کنند.

- نقش مهم علما در گسترش عزاداری عمومی**

در این دوران، بسیاری از علما با تقویت و حمایت از مراسم عزاداری سیدالشهدا علیه السلام به مردم توصیه می‌کردند که عزاداری‌ها را در خانه‌ها و مدارس برگزار کنند و برای گرمی‌داشت یاد امام حسین علیه السلام در اجتماع فعال باشند. برخی از علما حتی خودشان نیز در این مراسم‌ها با پوشیدن لباس سیاه و شرکت در مجالس عزاداری نمونه‌ای از تعهد و همدلی با مردم را نشان می‌دادند.

- پیشینه مقتل‌نویسی و مقتل‌خوانی**

در طول تاریخ تشیع، علما همواره به مقتل‌نویسی و مقتل‌خوانی اهمیت می‌دادند. این روند از زمان اهل‌بیت علیهم السلام آغاز شد؛ به‌طوری که اصیغ‌بن نباته، یکی از یاران ویژه امیرالمؤمنین علی علیه السلام و جابرین یزید جعفی، اولین کسانی بودند که مقتل امام حسین علیه السلام را نوشتند. پس از آن، شیخ مفید، شیخ طوسی و دیگر علمای بزرگ نیز در کتاب‌های خود به شهادت امام حسین علیه السلام پرداخته و اهمیت آن را در حفظ فرهنگ شیعی تبیین کردند.

در دوران‌های بعدی، این طاووس علیه السلام و دیگر علما همچنان به مقتل‌نویسی و مقتل‌خوانی ادامه دادند. آنها تأکید می‌کردند که این اقدام‌ها نه‌تنها برای زنده نگه‌داشتن یاد امام حسین علیه السلام؛ بلکه برای تقویت ایمان و اتحاد مسلمانان ضروری است.

- عزاداری در دوران قاجار**

با ورود به دوران قاجار، در حدود ۱۳۰ سال حکومت این خاندان بر ایران، مراسم عزاداری سیدالشهدا علیه السلام با حمایت‌های دولتی و مردمی به شدت گسترش یافت. پادشاهان قاجار نیز به‌طور ضمنی یا صریحاً از برگزاری این مراسم‌ها حمایت می‌کردند. در این دوره، توسعه مراسم عزاداری به‌ویژه در شهرهای بزرگ و مهم مانند تهران و اصفهان به‌وضوح قابل مشاهده بود.

- نتیجه‌گیری**

در دوران صفویه و بعدها در دوران قاجار، نقش علما در تقویت عزاداری سیدالشهدا علیه السلام و تشویق مردم به برپایی این مراسم‌ها و زیارت‌های کربلا و عتبات عالیات، بسیار حیاتی بود. علمای بزرگ همچون شیخ بهایی و مقدس اردبیلی^(ره) به‌طور مستمر عزاداری سیدالشهدا علیه السلام را یکی از ارکان مهم حفظ اسلام و تنسیع می‌دانستند و آن را به‌عنوان یک ابزار فرهنگی و دینی قدرتمند برای تقویت ایمان در جامعه توصیه می‌کردند.

- عزاداری سیدالشهدا علیه السلام در دوران قاجار و نقش علما**

در دوران قاجار (از سال ۱۷۵۵ شمسی تا ۱۲۴۴ شمسی)، عزاداری سیدالشهدا علیه السلام به‌طور چشم‌گیری گسترش یافت و نهادینه شد. این فرآیند در نتیجه تلاش‌ها و توصیه‌های علمای بزرگ آن دوران بود که نقش حیاتی در تقویت و توسعه مراسم عزاداری ایفا کردند.

- علمای برجسته دوران قاجار**

چندتن از علمای بزرگ دوران قاجار که تأثیر زیادی بر توسعه عزاداری بر سیدالشهدا علیه السلام داشتند، عبارتند از:

- آیت‌الله میرزاحسن شیرازی^(ره)، یکی از علمای برجسته شیعه

در این دوره؛

- آیت‌الله میرزا محمدحسن آشتیانی^(ره) که نقش مهمی در تأسیس و تقویت مراسم‌های عزاداری داشت؛
- آیت‌الله بهبهانی^(ره) که با توجه به موقعیت اجتماعی و علمی‌اش تأثیر زیادی در توسعه عزاداری داشت؛
- آیت‌الله سید شفتی^(ره) که در راستای تشویق مردم به برگزاری مراسم عزاداری تلاش‌های زیادی کرد؛
- آیت‌الله میرزا حبیب‌الله کاشانی^(ره)، یکی دیگر از علمای برجسته این دوره؛

- ملاحمد نراقی و ملامهدی نراقی^(ره) که هر دو به تأسیس مجالس عزاداری و تقویت فرهنگ عزاداری تأکید داشتند.
- محمد حسن نجفی^(ره) (صاحب جواهرالکلام) که علاوه بر تألیفات علمی، در زمینه تقویت عزاداری‌ها نیز نقش ایفا کرد.

این علما به پادشاهان قاجار توصیه می‌کردند که باید عزاداری برای سیدالشهدا علیه السلام را تقویت کنند و با حمایت از این سنت، مردم را به برپایی مراسم‌های عزاداری و همچنین تقویت فرهنگ عاشورا ترغیب می‌کردند.

- توسعه و نهادینه شدن عزاداری در دوران قاجار**

در دوران قاجار، عزاداری بر سیدالشهدا علیه السلام به‌حدی گسترش یافت که نه‌تنها از جنبه‌های ظاهری بلکه از لحاظ محتوایی نیز، دگرگونی‌های قابل توجهی داشت. شکل عزاداری‌ها به‌ویژه در ماه‌های محرم و صفر به‌شکل نهادینه‌ای در جامعه تثبیت شد.

در این دوره، برگزاری مراسم عزاداری با برپایی چادرها و خیمه‌ها، نصب علم‌ها و کتل‌ها (چیزهای نمادین) و راه‌اندازی دسته‌های عزاداری به‌ویژه در شهرهای بزرگ مثل تهران و اصفهان رونق پیدا کرد. مردم و پادشاهان قاجار به‌طور جدی در این مراسم‌ها مشارکت می‌کردند.

- آسیب‌ها و چالش‌ها در عزاداری دوران قاجار**

اما گسترش عزاداری در این دوره بدون چالش نبوده است. یکی از نکات قابل توجه این است که در برخی موارد، آسیب‌ها و آفت‌ها